

Біскуб І.П.
к.ф.н., доцент, докторант
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ЯК МЕТОДИКА ГЕНЕРУВАННЯ ДИСКУРСУ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дослідження у сфері моделювання комунікації за посередництва комп'ютерів засвідчують, що взаємодія користувача і комп'ютерної системи відбувається за виняткової ролі природної мови як засобу спілкування, що передбачає урахуванням кількісних і якісних аспектів продукування мовлення [Chun 1994; Kern 1995; Warschauer 1996]. У працях науковців, що вивчають комунікацію за посередництва комп'ютерів [Pellettieri 2000; Blake 2000], знаходимо три основних умови успішності такого виду спілкування, а саме:

- 1) коректна зворотна реакція;
- 2) здатність до ведення перемовин;
- 3) адаптація до конкретного виду завдань.

Однак поза увагою дослідників усе ще залишається використання визначеного кола комунікативних стратегій, які допомагають не лише здійснювати успішну взаємодію людини і машини, а й планувати комунікативні ходи і моделювати необмежену взаємодію її учасників.

Метою запропонованого дослідження є вивчення лінгвістично-комунікативного потенціалу таких тактичних прийомів як *парафраз* і *вербальний трансфер концептуальних структур*, що ефективно використовуються у дискурсі текстового редактора Microsoft Word 2007.

Комунікативна стратегія у найзагальнішому сенсі визначається як спільне прагнення учасників комунікації досягнути узгодженості щодо інтерпретації значень у процесі комунікації [Tarone 1980, 419].

У нашому дослідженні ми використовуватимемо термін «комунікативна стратегія» (КС) у двох основних сенсах:

1) *Комунікативна стратегія як дискурсивна методика* і інструмент ведення діалогу між людиною і машиною. У цьому розумінні КС виступає у якості *технології дискурсивного менеджменту*, яка дозволяє інтегрувати основні характеристики дискурсу ПЗ у середовище комп'ютерної системи, проводити моніторинг розгортання дискурсу і уникати комунікативних провалів. Технологія дискурсивного менеджменту передбачає також лімітування об'єму інформації і її типів з урахуванням особливостей інформаційної компетенції, притаманних комп'ютерній системі. Природна мова за таких умов використовується як засіб формалізації інформації та інструмент забезпечення багатофункціональної взаємодії людини і комп'ютера.

2) *Комунікативна стратегія як когнітивна діяльність*, яка передбачає генерування віртуальної концептуальної картини світу комп'ютера. У цьому

розумінні КС спрямована на створення особливого когнітивного простору, який виникає при спілкуванні користувача і комп'ютерної системи і здатен детермінувати функціональний потенціал комп'ютера і спосіб мислення (концептуалізації) користувача. Природна мова ж використовується як спосіб моделювання знань і концептуалізації дійсності. Реалізація комунікативної стратегії відбувається шляхом актуалізації ряду *комунікативних тактик*.

КС у дискурсі ПЗ завжди імплікує прагнення учасників комунікації (людини і машини) бути зрозумілими один одним, отже вона є інтерактивною за поняттям. Однією із тактик, яка ефективно використовується у комунікації користувача і комп'ютера, є *парафраз*. Основним її призначенням вважаємо розширення комунікативного потенціалу мовленнєвого акту у дискурсі ПЗ шляхом інтерпретації значень ключових слів. Парафраз як комунікативна тактика використовується у 24 % діалогових вікон текстового редактора Microsoft Word 2007.

Найчастіше об'єктом парафразу у дискурсі ПЗ стає назва функції або заголовок діалогового вікна. Такий тактичний прийом дозволяє уточнювати призначення функції або специфікувати деякі її особливості. На рис.1 наведено приклад застосування парафразу у діалоговому вікні до функції *Theme*, яка розміщена у робочому полі закладки *Page Layout* текстового редактора *Microsoft Word 2007*.

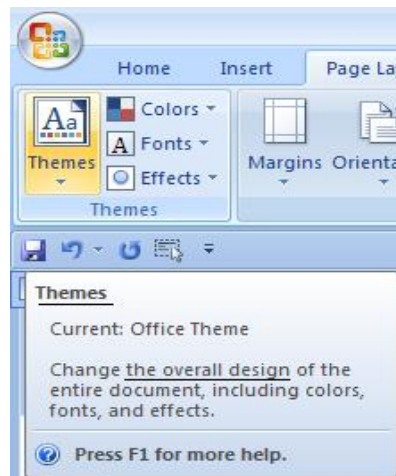

Рисунок 1. Парафраз у діалоговому вікні до функції *Themes*

У наведеному прикладі спостерігаємо застосування парафразу до лексеми *Themes*, яка позначає назву функції і винесена у заголовок діалогового вікна:

Themes – the overall design of the entire document, including colors, fonts, and effects.

Серед словникових визначень до слова *theme* (LDOCE 2007) лише одне “STYLE” наближене до контекстуального значення *Themes* у дискурсі ПЗ:

Theme:

1. SUBJECT

the main subject or idea in a piece of writing, speech, film etc

2. THEME MUSIC/SONG/TUNE

music or a song that is often played during a film or musical play, or at the beginning and end of a television or radio programme

3.REPEATED TUNE

a short simple tune that is repeated and developed in a piece of music

4.STYLE

a particular style

5. PIECE OF WRITING

American English old-fashioned a short piece of writing on a particular subject that you do for school.

У випадку, якщо користувачеві-початківцю не знайоме значення поняття Theme у дискурсі ПЗ, він із легкістю зрозуміє його із парафразу, який подається у діалоговому вікні.

Дескриптивне тлумачення контекстуальних значень назв функцій є основною метою застосування парафразу. У прикладах, наведених у таблиці 1, спостерігаємо перефразування лише одного ключового слова, винесеного у заголовок функції. Однак, у спілкуванні людини і машини буває недостатньо замінити незрозуміле слово іншим, або подати його дескриптивний опис. Тому у діалогових вікнах, що відкриваються при натисканні на назву функції, наводиться повний контекст, у якому подається специфікація функції у вигляді наказових речень, де поряд з проясненням значення подається інструкція щодо можливостей згаданої команди.

Таблиця 1. Парафраз назв функцій Microsoft Word 2007

Назва функції	Парафраз у діалоговому вікні
<i>Strikethrough</i>	<i>Draw a line through the middle of the selected text.</i>
<i>Subscript</i>	<i>Create a small letters below the text baseline.</i>
<i>Superscript</i>	<i>Create small letters above the line of text.</i>
<i>Text Highlight Color</i>	<i>Make text look like it was marked with a highlight pen.</i>
<i>Justify</i>	<i>Align text to both the left and right margins, adding extra space between words as necessary.</i>
<i>Shading</i>	<i>Color the background behind the selected text or paragraph</i>
<i>Quick Parts</i>	<i>Insert reusable pieces of content, including fields, document properties such as title and author, or any preformatted snippets you create.</i>
<i>WordArt</i>	<i>Insert decorative text in your document.</i>
<i>Drop Cap</i>	<i>Create a large capital letter at the</i>

	<i>beginning of the paragraph.</i>
<i>Watermark</i>	<i>Insert <u>ghosted text</u> behind the content of the page.</i>
<i>Thesurus</i>	<i>Suggests <u>the words with a similar meaning</u> to the word you have selected.</i>
<i>Word Count</i>	<i>Find <u>the number of words, characters, paragraphs, and lines</u> in the document</i>
<i>Reviewing Pane</i>	<i>Show revisions in <u>a separate window</u>.</i>
<i>Thumbnails</i>	<i>Open the <u>Thumbnails pane</u>, which you can use to navigate a long document through <u>small pictures of each page</u>.</i>

Парафраз як комунікативна тактика застосовується і при заміні мовних елементів, винесених у заголовок функції, одиницями, що є синонімічними за значенням, наприклад:

- 1) *Insert Caption* – *Add a caption to a picture or other image (Insert→ Add).*
- 2) *Select Recipients* – *Choose the list of people you intend to send the letter to (Select→ Choose).*
- 3) *Edit Recipient List* – *Make changes to the list of recipients and decide which of them should receive your letter (Edit→ Make changes).*
- 4) *Finish and Merge* – *Complete the mail merge (Finish→ Complete).*

Однак найчастіше при парафразі використовуються контекстуальні синоніми, які характеризуються спільністю значень лише у дискурсі ПЗ, наприклад:

- 1) *Insert Hyperlink* – *Create a link to a Web page, a picture, an e-mail address, or a program (Insert → Create).*
- 2) *Manage Sources* – *View the list of all the sources cited in this document (Manage→ View).*
- 3) *Protect Document* – *Restrict how people can access the document (Protect→ Restrict).*
- 4) *Arrange All* – *Tile all open program windows side-by-side on the screen (Arrange→ Tile).*

Зустрічаються також випадки, коли одна і та ж лексема перефразовується по-іншому залежно від свого дистрибутивного оточення, наприклад:

- 1) *Mark Entry* – *Include the selected text in the index of the document (Mark→ Include in the index).*
- 2) *Mark Citation* – *Add the selected text as an entry in the table of authorities (Mark→ Add as an entry in the table).*

Наведені приклади продемонстрували, що парафраз як комунікативна тактика, окрім стилістичної коректності, виконує виняткову функцію інтерпретування значень незайомих слів і специфікації функціональних

параметрів команд, позначених лінгвістичними одиницями. Цей тактичний прийом є незамінним для користувачів, що є новачками у використанні програмного забезпечення, сприяючи веденню комфортного діалогу між людиною і комп'ютерною системою.

Наступною тактикою, що застосовується у дискурсі ПЗ є *вербальний і візуальний трансфер концептуальних структур*, яка використовується у 15 % діалогових вікон текстового редактора Microsoft Word 2007. Основною метою її актуалізації є експланаторне (вербальне, візуальне, або комбіноване) представлення концептуальних знань про світ у вигляді змодельованого алгоритму логічної обробки інформації.

На рис. 2 наведено приклад перенесення концептуалізованої інформації про поняття *Caption* у віртуальний простір комунікації користувача і комп'ютера. Для цього використовується алгоритмізоване структурування вербального повідомлення, яке людина отримує при наведенні курсора на команду *Insert Caption*. До складу повідомлення входять наступні компоненти:

- 1) інструкція опис функціональних можливостей команди: *Add a caption to a picture or other image* (імперативне речення);
- 2) пояснення ключового поняття у описі команди: *A caption is a line of text that appears below an object to describe it* (номінативно-атрибутивне речення);
- 3) приклад використання команди: *For example: "Figure 7: Common Weather Patterns"*.
- 4) Ілюстрація використання команди (візуалізація): *Figure 2. Fountain.*

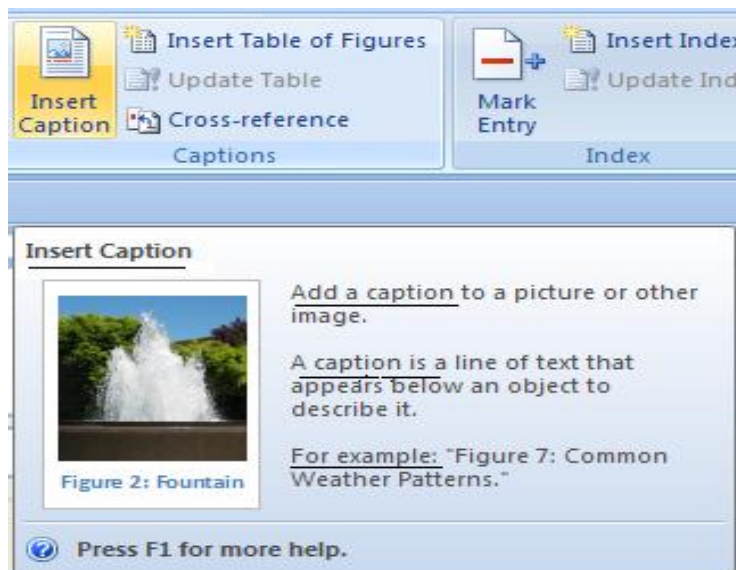

Рисунок 2. *Вербальний і візуальний трансфер концептуальних структур у діалоговому вікні до функції Insert Caption.*

Отже, за своїми структурними і функціональними властивостями наведений комунікативний акт нагадує традиційну комунікацію між людьми у

ході якої учасники з'ясовують призначення функції, її основні властивості і обмінюються прикладами її використання. Модель комунікативного акту виглядає таким чином:

Computer: I can insert caption.

User: What is "Insert Caption"?

Computer: I can add a caption to a picture or other image.

User: What is a caption?

Computer: A caption is a line of text that appears below an object to describe it. For example: "Figure 7: Common Weather Patterns".

User: Can you show me the result?

Computer: Yes, sure. See Figure 2. Fountain.

Аналіз наведеного діалогу засвідчив, що при доборі мовних засобів до інтерфейсу програмного забезпечення слід дотримуватись традиційних принципів організації комунікативних актів, у яких відбувається вербалізований обмін інформацією шляхом моделювання комунікативно-когнітивної діяльності учасників спілкування.

Наведені приклади продемонстрували, що концептуалізація різних типів знань і відтворення мовної картини світу у дискурсі ПЗ відбуваються шляхом імітації комунікації між людьми, невід'ємними елементами якої є обмін концептуальними структурами і прогнозування комунікативної поведінки співрозмовників із використанням природної мови (писемного мовлення) як засобу комунікації.

Література

1. Chun D.M. Using computer networking to facilitate the acquisition of interactive competence // *System*. – 1994. – 22 (1). – P. 17-31
2. Kern R. Restructuring classroom interaction with networked computers: effects on quantity and characteristics of language production // *The Modern Language Journal*. – 1995. – 79. – P. 457-476
3. Tarone E. Communication strategies, foreign talk, and repair in interlanguage // *Language Learning*. – 1980. – 20. – P. 417-431
4. Warschauer M. Comparing face-to-face and electronic communication in the second language classroom // *CALICO Journal*. – 1996. – 13. – P. 7-25